

Jan Reichstätter, Předkřesťanské náboženství severních Indoevropanů. Tradice Keltů, Germánů a Baltů v kritické perspektivě humanitních věd. Masarykova univerzita, Brno 2019, 201 s.–

Pokusům o rekonstrukci předkřesťanských náboženských tradic Keltů, Germánů, Slovanů, Baltů a dalších etnik obývajících evropský prostor bylo již od počátku etnologie, antropologie, folkloristiky, religionistiky a příbuzných oborů věnováno velké úsilí a tyto snahy se táhly i celým 20. stoletím. Jak z dějin těchto oborů dobře víme, bádání bylo vždy ovlivněno dobovými politickými diskurzemi i soudobými vědeckými paradigmaty – od romantismu a evolucionismu 19. století až po dekonstruktivistické akcenty současnosti. Poslední zmiňované paradigma, na rozdíl od jemu předcházejících přístupů, přispívá zásadním způsobem k celkové revizi dosavadních snah o „rekonstrukci“ předkřesťanských náboženských tradic, a to zejména díky zaměření se na studium vlastních ideologických a nereflektovaných předpokladů, které výzkum ovlivňují. Práce Jana Reichstättera *Předkřesťanské náboženství severních Indoevropanů* představuje v českém prostředí velmi zdařilý pokus o celkové shrnutí výzkumů v posledních sto padesáti letech a jedná se o jeho přepracovanou a rozšířenou disertační práci. Kniha se snaží ukázat konkrétní prvky předkřesťanských náboženských tradic, které by nám mohly alespoň trochu pomoci přiblí-

žit jejich charakter. Nicméně hlavní cíl knihy, slovy jejího autora, je „provést systematickou revizi dosavadních poznatků“ (12) ve výzkumu náboženství Keltů, Germánů a Baltů. Třebaže každá kapitola představuje kvůli svému rozsahu spíše jen sondu do bádání v dané oblasti, myslím, že se avizovaná kritická revize výzkumu autorovi v zásadě povedla.

Reichstätter se zaměřuje na tři kulturně-etnické okruhy, a to Kelty, Germány a Balty na území dnešní Litvy a Lotyšska. Tomu odpovídá i členění knihy na tři přibližně stejně rozsáhlé kapitoly doplněné prologem a epilogem. Každý okruh shrnuje bádání v dané oblasti prizmatem klíčové výzkumné metody. U Keltů to je archeologie, u Germánů studium mýtu a u Baltů studium lotyšského a litevského folkloru. V rámci každého okruhu Reichstätter vždy představí dějiny bádání a poté se přesune k vlastní analýze vybraných „pozůstatků“ předkřesťanských tradic. Závěr z téměř každé kapitoly (snad vyjma Germánů) je ten, že nejsme schopni „rekonstruovat“ dané tradice a naše poznání v této oblasti zůstává, a pravděpodobně i zůstane, jen velmi povrchní. Důvodem je prostá absence a útržkovitost pramenových textů referujících například

o keltských náboženských tradicích, následná christianizace, kterou dovršuje fragmentárnost archeologického materiálu v kombinaci s naší neznalostí širšího kulturně-sociálního kontextu. To však není slabinou recenzované práce. Naopak, autorovi se povedlo kriticky shrnout dostupný materiál a poukázat na starší, někdy i desetiletí tradované argumenty, které již dnes neplatí (např. problematika migrace keltského obyvatelstva apod.).

Kapitola zaměřená na Kelty představuje dějiny archeologických výzkumů Keltů v Evropě. Autor se dále konkrétně zaměřuje na archeologické nálezy, které nějakým způsobem tematizují keltská božstva, jejich zpodobnění, výskyt theonym, roli druidů a na pozůstatky po případných svatyních. Kapitola tak nabízí základní přehled všech nejznámějších či nejdiskutovanějších archeologických nálezů nebo zmínek o druidech. Autor sice debatuje naše představy o Keltech coby etniku a kultuře, nicméně myslím, že by kapitole prospělo, kdyby tyto představy více problematizoval (viz např. práce Simona Jamese, *The Atlantic Celts*). Stejně mi v kapitole chybí například diskutování aplikace postkoloniální teorie na římskou invazi do keltských oblastí, kde se zajímavými výsledky přichází badatelky a badatelé jako Jane Websterová. Celkově je však kapitola kompaktní a představuje minimálně nutný základ pro pochopení problematiky.

Kapitola o Germánech nejprve představuje všechny pramenné zdroje, kde se uchovaly odkazy na germánskou mytologii (islandské, anglosaské, německé), a poté autor stručně představí dějiny bádání. Ve druhé polovině kapitoly stručně prezentuje příběhy o bozích a o hrdinech. Autor skvěle ukazuje rozdíly mezi jednotlivými příběhy pocházejícími z prostředí Islandu a těmi z evropské proveniencí. V kapitole postrádám snad jen větší důraz na promyšlení vlivu křesťanského pozadí Snorriho Sturlusona na redakci Eddy.

Lotyšský a litevský folklor jako možný zdroj pro rekonstrukci podoby tamějších předkřesťanských náboženství je předmětem čtvrté kapitoly. Autora zejména zajímá „pohanskost“ některých prvků lidových tradic, protože, jak je obecně známo, obyvatelé Pobaltí přijali křesťanství až v době, kdy už se v Evropě začala šířit reformace. Generace etnologů si tudíž myslely, že litevský či lotyšský folklor obsahuje synkretické pohansko-křesťanské prvky. Autor představuje zejména střípky mytologie a legend, zařiká vadel, a dále se zaměřuje na různé kalendářní zvyky (oslavy slunovratu) a lidové umění. Třebaže v tamějším folkloru můžeme najít různé odkazy na jména bohů či místních duchů a stejně tak i významné kalendářní dny, vše, co nám zbylo, jsou pouze velmi matné obrysy na okraji důležitosti, protože ty hlavní prvky (rituály, kalendář, mýty atd.) tamních předkřesťanských tra-

dic jsou zapomenuty a ztraceny díky důkladnému, čtyřsetletému procesu christianizace, který dělí existenci předkřesťanských tradic na jedné straně a první folkloristické výzkumy na straně druhé.

I přes některé dílčí nedostatky je předkládaná práce jako celek dobrým krokem vpřed ve výzkumu Keltů, Germánů, Baltů a předkřesťanských tradic. Pochvalu si jistě zaslouží celkový záběr knihy mapující rovnou tři oblasti najednou, nicméně je škoda, že autor tyto tři studie nedoplnil

ještě jednou teoretickou kapitolou shrnující problémy a východiska našich výzkumů, které se objevují nebo objevovaly ve všech třech oblastech, a neposunul tak bádání ještě dál. Kniha může sloužit jako dobrý úvod pro studenty v kurzech zaměřených na předkřesťanská náboženství Evropy a je dále vhodná pro každého, kdo se chce zorientovat ve spleťtém bádání o Keltech, Germánech, starých Baltech, stejně tak jako v archeologii, studiu mýtu a folklorních/etnologických výzkumech.

Pavel Horák (EÚ AV ČR, v. v. i.)

**Libuše Stráníková (odp. red.), Česká beseda Daruvar
1907–2018. 111 let krajauského spolku.
NVI Jednota a Svaz Čechů v Republice Chorvatsko,
Daruvar 2018, 144 s.–**

Život českých krajanů v zahraničí patří téměř vždy mezi atraktivní čtení, obzvláště pak publikace shrnující, bilancující. Právě mezi takové patří i knižní publikace představující magických 111 let života jedné z nejznámějších českých komunit v Evropě – chorvatských Čechů v Daruvaru. Na knize se podílelo šestnáct krajanů v čele s Libuší Stráníkovou. Autoři zde prezentují ve čtrnácti příběžích rozsáhlou a pestrou činnost České besedy Daruvar s důrazem na léta 2008–2018. Texty jsou doplněny bohatou fotodokumentací a každá kapitola zároveň obsahuje kratší resumé v chorvatštině.

Našim čtenářům asi není nutné detailněji přibližovat českou menšinu v Chorvatsku, jejímž hlavním centrem je právě Daruvar v západní Slavonii. Od dob příchodu prvních českých usedlíků ještě na území tzv. Vojenské hranice (krajin) v polovině 19. století vznikaly pozvolna rostoucí ostrůvky českého osídlení nejprve na Daruvarsku a postupně i v širší oblasti. Následovala částečná migrace potomků českých osídlenců i do měst. Proto se dnes můžeme setkat s českými besedami i v Záhřebu či Rijece. Daruvar si ale nadále udržel neoficiální titul hlavního města chorvatských Čechů (v současnosti tvoří